

KS. ANDRZEJ MEGGER

EUCHARYSTIA W PROCESIE WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

EUCHARIST IN THE PROCESS OF CHRISTIAN INITIATION

Abstract. The *Catechism of the Catholic Church* (CCC) presents the initiation sacraments as the foundation of every Christian life through which the faithful more profoundly and perfectly participate in the divine life and charity (see CCC 1212). The Eucharist makes this initiation complete and is its ultimate stage for the work of Jesus Christ culminates in it. The faithful are born anew in Baptism and strengthened by the gift of the Holy Spirit, who made them in the likeness of Christ. They unite with Him in His only Sacrifice. In this way, the communion of life with God and unity of the People of God become real, whereby the Church is revealed and built. Moreover, the Eucharist celebrated in a community deepens the communion with Christ, renews the life of grace received at Baptism and makes it grow in Christian charity. This is why the article starts with the Sacrament of the Altar presented as a source and height of life for the Church and its members. Then, the study goes on to present the preparation for the First Communion in the light of documents created by the Universal Church and the Church in Poland. This preparation plays a crucial role in introduction to the final Sacrament of initiation as well as in the shaping of Eucharistic spirituality.

Translated by Tomasz Palkowski

Key words: Christian initiation; sacraments of the Christian initiation; Eucharist; First Communion.

WSTĘP

Katechizm Kościoła katolickiego (KKK) przedstawia sakramenty inicjacji jako fundamenty całego życia chrześcijańskiego, przez które wierni coraz głębiej i doskonalej uczestniczą w życiu Bożym i postępują w miłości (por. KKK 1212). Eucharystia dopełnia to wtajemniczenie i jest jego ostatnim etapem, ponieważ w niej swój szczyt osiąga dzieło dokonane przez Jezusa Chrystusa. Wierni odrodzeni przez chrzest i umocnieni darem Ducha Świę-

Ks. dr ANDRZEJ MEGGER – asystent Katedry Teologii i Duchowości Liturgicznej w Instytucie Liturgiki i Homiletyki na Wydziale Teologii KUL; adres do korespondencji – e-mail: amegger@kul.lublin.pl

tego, który upodobnił ich do Chrystusa, jednoczą się z Nim w Jego jedynej Ofierze. W ten sposób urzeczywistnia się komunია życia z Bogiem i jedność ludu Bożego, przez co objawia się i buduje Kościół. Ponadto Eucharystia celebrowana we wspólnocie stale pogłębia komunię z Chrystusem, odnawia życie łaski otrzymane na chrzcie i sprawia jego wzrost w postawie chrześcijańskiej miłości. Dlatego w niniejszym artykule najpierw zostanie ukazany Sakrament Ołtarza jako źródło i szczyt życia Kościoła i jego członków, a następnie zostanie omówione, w świetle dokumentów Kościoła powszechnego i polskiego, przygotowanie do Pierwszej Komunii św., które odgrywa istotną rolę we wprowadzeniu do ostatniego z sakramentów wtajemniczenia i kształtowaniu duchowości eucharystycznej.

EUCHARYSTIA *FONS ET CULMEN* ŻYCIA KOŚCIOŁA I CHRZEŚCIJANINA

Eucharystia jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego, ponieważ w niej Chrystus włącza swoje Mistyczne Ciało i wszystkie jego członki w swoją ofiarę uwielbienia złożoną Ojcu na krzyżu (por. KKK 1407). Kościół jest zarówno podmiotem celebracji, składa Chrystusa w ofierze, ale także sam jest składany z Chrystusem w Jego jedynej ofierze (por. KKK 1330). Dzięki tej ofierze otrzymuje on szczególne dary oraz misję, przez co staje się „sakramentem zbawienia, znakiem i narzędziem wspólnoty Boga i ludzi” (KKK 780). Między Eucharystią a zaistnieniem Kościoła istnieje zatem związek przyczynowy. Kościół żyje dzięki Eucharystii, albowiem w niej zawiera się całe jego duchowe dobro, to znaczy sam Chrystus (zob. DK 5).

Eklezyjalny i centralny wymiar Eucharystii jest zauważalny już podczas uczt paschalnych, które ze swej natury miały charakter wspólnotowy. Starotestamentalne zgromadzenia Izraelitów w obecności Boga (np. zgromadzenie pod górą Synaj i zawarcie Przymierza – Wj 19) miały na celu stworzenie nowego ludu, w którym miał się zrealizować plan zbawienia: „Wy będziecie Mi królestwem kapłanów i ludem świętym” (Wj 19, 6; zob. KK 9)¹. Szczególnym tego znakiem było obchodzone corocznie święto Paschy, podczas którego ukazywała się wspólnota paschalna zjednoczona tym samym wyzwoleniem i związana tym samym Przymierzem (por. Wj 12, 3-27)².

¹ Zob. B. URBANEK, *Zgromadzenie w Starym Testamencie*, w: *Natura i cechy zgromadzenia liturgicznego*, red. A. Żądło, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2010, s. 9-31.

² Zob. J. JANICKI, *Pascha – centrum roku liturgicznego starego i nowego ludu Bożego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 51 (1998), s. 101-115.

Pascha stanowiła także znak odbudowy prawdziwej jedności religijnej Izraela po powrocie z wygnania, co wyraziło się w tym, że była ona pierwszym obrzędem sprawowanym w nowo odbudowanej świątyni jerozolimskiej (por. Ezd 6, 19).

Chrystus przyszedł wypełnić to, co dawna Pascha zapowiadała. Umarł na krzyżu jako prawdziwy Baranek (por. J 19, 36), aby zgromadzić rozproszone dzieci Boże (por. J 11, 51) i pociągnąć wszystkich do siebie (por. J 12, 32). Wymiar wspólnotowy Wieczery Paschalnej ujawnia się w gestach i słowach Chrystusa, który sam gromadzi wspólnotę Dwunastu, stając się Pokarmem dla wszystkich (por. Mt 26, 26-30). Celebracje Eucharystii w pierwotnym Kościele były kontynuacją tego zgromadzenia, które zainicjował Chrystus: „trwali oni w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach” (Dz 2, 42). Św. Paweł wyraźnie stwierdza, że kielich błogosławieństwa i łamany chleb są udziałem w Ciele i Krwi Chrystusa. „Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba” (1 Kor 10, 16-17; por. KKK 1396). Eucharystia tworzy więc szczególną jedność, która była udziałem Apostołów i pierwszych uczniów Pana, a w której centrum jest sam Chrystus rzeczywiście obecny w znakach sakramentalnych.

Chociaż Drugi Sobór Watykański nie przygotował oddzielnego dokumentu poświęconego tajemnicy Eucharystii, to jednak w licznych punktach swoich dokumentów – szczególnie w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (KK) oraz Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium* (KL) – wskazuje na różnorakie jej aspekty. Sobór przypomina, że ofiara eucharystyczna tkwi w centrum wzrastania Kościoła (zob. KK 26)³. Jest ona szczytem i źródłem ewangelizacji, ponieważ katechumeni są wprowadzani stopniowo do pełnego w niej uczestnictwa, a „wierni naznaczeni już znakiem chrztu świętego i bierzmowania, włączają się całkowicie w Ciało Chrystusowe przez przyjęcie Eucharystii” (DK 5). Eucharystia w najwyższym stopniu przyczynia się także do tego, aby wierni swoim życiem „wyrażali oraz ujawniali innym ludziom misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę prawdziwego Kościoła”, który rodzi się z boku Chrystusa umierającego na krzyżu (por. KL 2). Ten Kościół, który objawia się w zgromadzeniu eucharystycznym, jest jednocześnie Mistycznym Ciałem Chrystusa wyposażonym w strukturę hierarchiczną. Jest widzialny, ale jest także wspólnotą duchową. Chociaż pielgrzymuje jeszcze na ziemi, już został obdarowany dobrami niebieskimi (por. KKK 771).

³ Zob. L. SIWECKI, *Misterium Eucharystii w nauczaniu Vaticanum II*, „Studia Sandomierskie” 18 (2011), s. 179-194.

Eucharystia buduje Kościół. Lud Boży jako społeczność kapłańska aktualizuje się przez sakramenty, a szczególnie przez Najświętszą Ofiarę (por. KK 11), która sprawia wzrost miłości chrześcijańskiej i jest „duszą apostołstwa” (KK 33)⁴. Gromadzenie się chrześcijan na sprawowanie Eucharystii jest odpowiedzią na Boże pragnienie, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy (por. 1 Tm 2, 4). Bóg dokonuje tego dzieła we wspólnocie, ale zbawia każdego człowieka indywidualnie (por. KK 9). Kościół, który jest królestwem Chrystusa już teraz obecnym w misterium, dzięki Bożemu działaniu rośnie w sposób widzialny w świecie (por. KK 3; 8). To wzrastanie dokonuje się „ilekroć sprawowana jest na ołtarzu ofiara krzyża, w której «Chrystus został złożony w ofierze jako nasza Pascha» (1 Kor 5, 7). Jednocześnie w Najświętszym Sakramencie realizuje się i dokonuje jedność wiernych, którzy stanowią jedno ciało w Chrystusie (por. 1 Kor 10, 17)” (KK 3)⁵. Posilając się Ciałem Chrystusa, tworzą jeden lud Boży, którego znakiem i przyczyną sprawczą jest Eucharystia (por. DE 2).

Późniejsze dokumenty posoborowe wskazują także na centralne miejsce Eucharystii w życiu chrześcijańskim. Instrukcja *Eucharisticum mysterium* (EM) stwierdza, że tajemnica eucharystyczna jest ośrodkiem całego życia Kościoła zarówno w jego wymiarze powszechnym, jak i lokalnym (por. EM 6-7). Wszystkie bowiem sakramenty i kościelne posługi oraz dzieła apostołskie zmiernają do Eucharystii. Obecny w niej Chrystus jest największym i całkowitym dobrem duchowym Kościoła, ponieważ przez działanie posyłanego nieustannie Ducha Świętego (epikleza eucharystyczna) daje życie ludziom (por. DK 5). Eucharystia oznacza i w szczególności sposób uczestnictwa w komunii życia z Bogiem oraz jedność Ludu Bożego, dzięki którym Kościół istnieje (por. EM 6; KKK 1325). Jest także szczytem zbawczego działania, przez które Bóg w Chrystusie uświęca świat. Właśnie to działanie realizuje się poprzez działalność zbawczą Kościoła. Eucharystia jest jednocześnie szczytem kultu, jaki ludzie w Duchu Świętym oddają przez Chrystusa Ojcu.

Eucharystia nie tylko tworzy Kościół, ale dzięki niej on nieustannie żyje i wzrasta (por. EM 7). Jest obecny we wszystkich wspólnotach wiernych, które trwają w jedności ze swoimi pasterzami⁶. Za pośrednictwem dzieła

⁴ Zob. Z. KIJAS, *Eucharystia źródłem i objawieniem komunii*, w: *Eucharystia na ołtarzu święta*, red. S. Koperek [i in.], (Studia 14), Kraków: PAT. Wydział Teologiczny 2006, s. 253-260.

⁵ Zob. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (= EdE), nr 21.

⁶ Zob. T. DOLA, *Eucharystia źródłem wspólnoty*, „Roczniki Teologiczne Śląska Opolskiego” 20 (2000), s. 201-211.

powierzonego Apostołom i ich następcom Chrystus ożywia swój Kościół, co dokonuje się przede wszystkim we Mszy św. Członkowie tych wspólnot są nowym ludem, który Bóg powołuje w Duchu Świętym (por. 1 Tes 5, 3).

Eklezjotwórczy wymiar Eucharystii, którego źródłem jest Komunia sakramentalna, ukazuje wreszcie *Katechizm Kościoła katolickiego* (por. KKK 1396). Misterium Kościoła i Eucharystii są ze sobą ściśle związane. Włączenie we wspólnotę nowego Ludu Bożego dokonuje się już we chrzcie, „wszyscyśmy bowiem w jednym Duchu zostali ochrzczeni, aby stanowić jedno Ciało” (1 Kor 12, 13; por. KKK 1267). Eucharystia jest sercem życia chrześcijańskiego, a wspólnota zbierająca się, aby ją sprawować, wyraża w pełni tożsamość Kościoła, który jest zgromadzeniem zwołanym przez zmartwychwstałego Pana (KKK 751). Kościół istnieje we wspólnotach lokalnych i urzeczywistnia się przede wszystkim jako zgromadzenie liturgiczne, które sprawuje Eucharystię (por. KKK 752; KK 26)⁷. Taką fundamentalną wspólnotą i miejscem aktualizacji Kościoła jest parafia. W niej rzeczywistość eklezjalna staje się żywa i doświadczalna przez przepowiadanie słowa Bożego, życie wiarą w miłości braterskiej, a przede wszystkim przez celebrowanie Eucharystii⁸. Kościół żyje dzięki Eucharystii i doświadcza nieustannie wypełniania się obietnicy Chrystusa: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni aż do skończenia świata” (Mt 28,20; por. EdE 1). Chrystus dokonuje także nieustannej przemiany tego, co w Jego ludzie jest ziemskie, na to, co niebiańskie, uszlachetnia to, co jest niedoskonałe, wypełniając życie chrześcijan swoją obecnością.

Bardzo wyraźnie eklezjalny i konstytutywny wymiar Eucharystii podkreśla Jan Paweł II w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* (EdE). Ponieważ Kościół rodzi się z tajemnicy paschalnej, dlatego Eucharystia stanowi centrum życia eklezjalnego (EdE 3)⁹. Nie jest ona jedynie jednym z darów, które Chrystus przekazał Apostołom i ich następcom, lecz jest darem największym, ponieważ jest darem z samego siebie i darem Jego zbawienia (por. EdE 11). Ustanowienie Eucharystii uprzedzało w sposób sakramentalny wydarzenia, który wkrótce miały nastąpić. „Jeśli w dniu Pięćdziesiątnicy przez dar Ducha Świętego Kościół rodzi się i wychodzi na drogi świata,

⁷ Zob. T. DOLA, *Eucharystia objawia i buduje Kościół – niedzielne sprawowanie Eucharystii*, w: *II Kongres Eucharystyczny. Pomoce teologiczno-duszpasterskie dla parafii*, red. S. Napierała, Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha 1987, s. 125-141.

⁸ R. KAMIŃSKI, *Parafia*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński [i in.], Lublin: TN KUL 2006, s. 589.

⁹ Zob. J. KRASIŃSKI, *Eucharystia w życiu Kościoła. O encyklice Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia”*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 42 (2004), nr 1, s. 105-126.

to momentem decydującym dla jego tworzenia się jest z pewnością ustanowienie Eucharystii w Wieczerniku” (EdE 5). Chociaż fundamentem i źródłem Kościoła jest całe misterium paschalne Chrystusa, to jednak koncentruje się ono i zawiera zawsze w darze Eucharystii. Dzięki niej tajemnica paschalna Chrystusa uobecnia się nieustannie w Kościele i w świecie.

Jan Paweł II zaznacza, że włączenie w Chrystusa i w Kościół dokonało się już wprawdzie na chrzcie, lecz nieustannie się umacnia i odnawia przez uczestnictwo w ofierze eucharystycznej, a nade wszystko w Komunii sakramentalnej (por. EdE 22-23)¹⁰. W niej nie tylko wierni przyjmują Chrystusa, ale i sami są przez Niego przyjmowani jako Lud Boży Nowego Przymierza. Papież przywołuje także słowa św. Chryzostoma, które trafnie ukazują Eucharystię jako źródło jedności Kościoła i w Kościele: „Czym w rzeczywistości jest chleb? Jest Ciałem Chrystusa. Kim stają się ci, którzy go przyjmują? Ciałem Chrystusa; ale nie wieloma ciałami, lecz jednym ciałem. Faktycznie, jak chleb jest jednością, choć składa się nań wiele ziaren, które choć się nie znają, w nim się znajdują, tak że ich różnorodność zanika w ich doskonałym zjednoczeniu – w ten sam sposób również my jesteśmy wzajemnie ze sobą zjednoczeni, a wszyscy razem z Chrystusem”¹¹ (EdE 23).

Eucharystia jest też źródłem duchowej mocy dla wypełnienia misji ewangelizacji powierzonej Kościołowi. Do tej nauki nawiązuje papież Benedykt XVI w posynodalnej adhortacji *Sacramentum Caritatis* (por. nr 13).

Eklezjotwórczy wymiar ma szczególnie Komunia eucharystyczna. Jest ona pokarmem w pielgrzymowaniu wspólnoty na tej ziemi z nadzieją na pełne zaspokojenie w niebie. Jan Paweł II w Liście apostolskim *Mane nobiscum Domine* (MnD) podkreśla, że tym, co czyni Kościół autentyczną wspólnotą zbawienia jest trwanie w zjednoczeniu z Chrystusem (por. MnD 20). Chrystus tworzy jedność Kościoła przez ciągłe posyłanie mu swego Ducha, ale także „sam nie przestaje jej umacniać przez swoją eucharystyczną obecność”. W tajemnicy Eucharystii buduje On Kościół jako komunię, której najwyższy wzór przywołany został w modlitwie arcykapłańskiej: „Jak Ty, Ojczy, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, aby świat uwierzył, żeś Ty Mnie posłał” (J 17, 21). Dlatego Komunia sakramentalna jest wejściem w najgłębsze zjednoczenie z Chrystusem: „Trwajcie we Mnie,

¹⁰ Zob. M. FIGURA, *Eucharystia jako sakramentalne wcielenie w Jezusa*. „Communio” 24 (2002), nr 5, s. 76-94; S. KOPEREK, *Kościelnotwórczy charakter Eucharystii: rzymskokatolicki punkt widzenia w ujęciu encykliki Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia*, w: *Formacja liturgiczna*, red. W. Świerżawski, A. Sielepin, Zawichost–Kraków–Sandomierz: Ośrodek Formacji Liturgicznej–Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2013, s. 265-289.

¹¹ *In Epistolam I ad Corinthios homiliae*, 24, 2. PG 61, 200.

a Ja w was będę trwać” (J 15, 4), a cała Eucharystia jest epifanią komunii Kościoła (por. MnD 21). Jedność Kościoła urzeczywistniona w celebracji Eucharystii ma wymiar hierarchiczny, ponieważ opiera się na świadomości różnych posług i funkcji oraz na głębokiej więzi z papieżem i biskupem. Jest to także jedność braterska, skłaniająca wszystkich członków Kościoła do wzajemnej miłości, zrozumienia i przebaczenia. Znaczenie Eucharystii dla istnienia i rozwoju Kościoła jest najbardziej widoczne w pełnym i czynnym uczestnictwie w niej całego ludu Bożego, szczególnie zaś wtedy, gdy przewodniczy jej biskup (por. KL 41-42).

INICJACJA SAKRAMENTALNA

Wszystkie sakramenty wiążą się z Eucharystią i do niej prowadzą, ponieważ w niej jest rzeczywiście obecny sam Chrystus, który jest najwyższym dobrem duchowym Kościoła (por. DK 5). Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w wyjątkowy sposób łączą się z Najświętszą Ofiarą. Są one fundamentami całego życia chrześcijańskiego (por. KKK 1212). Wierni, przez chrzest odrodzeni i wszczępieni do ludu Bożego, zostają umocnieni Duchem Świętym w sakramencie bierzmowania, a w Eucharystii otrzymują pokarm życia wiecznego (por. DM 14)¹². Eucharystia jest więc zwieńczeniem i dopełnieniem całego wtajemniczenia chrześcijańskiego, ponieważ w niej swój szczyt osiąga dzieło dokonane przez Jezusa Chrystusa i dlatego też jest umieszczana jako trzeci z kolei sakrament (por. KKK 1322)¹³.

Chrześcijańska inicjacja (w sensie szerszym) nie kończy się jednak przyjęciem chrztu, bierzmowania i Eucharystii. Ten proces trwa przez całe życie i realizuje się przede wszystkim przez niedzielą Mszę św. w parafii. To ona jest istotnym elementem permanentnej inicjacji, który kształtuje chrześcijańską tożsamość wiernych i podtrzymuje łączność z Chrystusem żyjącym w Kościele¹⁴. Jest także kontynuacją i dopełnieniem rozpoczętego na chrzcie

¹² *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, w: *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2005, nr 1-2; *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (= OWChD), Katowice: Księgarnia św. Jacka 2007, nr 68; *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2007, s. 9.

¹³ M. QUALIZZA, *Inicjacja chrześcijańska*, przeł. M. Stebart, (Myśl Teologiczna), Kraków: Wydawnictwo WAM 2002, s. 147.

¹⁴ Zob. H. SOBECZKO, *Eucharystia sakramentem permanentnej inicjacji chrześcijańskiej*, w: *Mysterium Eucharystii. Teologia – liturgia – ekumenizm. Encyklika Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia”*, red. W. Nowak, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2004, s. 64-70.

procesu wtajemniczenia w życie chrześcijańskie. Bez Eucharystii zamiera Boże życie w człowieku oraz zanika świadomość bycia Kościołem. Zaniebując ten obowiązek, chrześcijanin naraża się na utratę darów otrzymanych na chrzcie i bierzmowaniu, z darem życia wiecznego włącznie (por. J 6, 35.48-57). Eucharystia jest bowiem pokarmem dającym życie tym, którzy przyjmują Ciało i Krew Pańską. Ta myśl pojawia się często w Modlitwach eucharystycznych¹⁵. Sakramentalne jednoczenie się z Chrystusem powinno stawać się widoczne w życiu codziennym i przynosić większe owoce miłości. Msza św. niedzielna jest także stałym pogłębianiem więzi wiernego z Kościołem. Dzieje się to zawsze w parafii, której pasterzem jest proboszcz pozostający w ścisłej jedności z biskupem, następcą Apostołów. Czynne i świadome uczestnictwo we Mszy św. w parafii buduje całą wspólnotę eklezjalną, a nie jedynie życie duchowe i prywatną pobożność chrześcijanina. Z tego względu ważne jest odpowiednie przygotowanie do przyjęcia Pierwszej Komunii św. i mistagogia eucharystyczna.

PIERWSZA KOMUNIA ŚW. W DOKUMENTACH KOŚCIOŁA

Eucharystia jako sakrament dopełniający inicjację chrześcijańską wiąże się z uroczystością Pierwszej Komunii św. oraz właściwym przygotowaniem do niej¹⁶. Początkowo w Kościele łacińskim praktykowano Komunię św. dzieci (niemowląt) razem z ich rodzicami bezpośrednio po chrzcie i bierzmowaniu w Wigilię Paschalną. Od Soboru Laterańskiego IV (1215) utrwalił się zwyczaj udzielania jej około siódmego roku życia, kiedy dziecko osiągało wiek używania rozumu i odróżniało zwykły chleb od Chleba eucharystycznego¹⁷. Po Soborze Trydenckim wpływy jansenizmu opóźniały wiek Pierwszej Komunii św. i dopiero dekret Kongregacji Sakramentów *Quam singulari* (10 VIII 1910) przypomniał o udzielaniu jej w wieku rozeznania nawet bez pełnej

¹⁵ Zob. *Mszal Rzymski dla diecezji Polskich* (=MRP), Poznań: Pallottinum 1986, s. 15*; 310*; 318*.

¹⁶ Zob. J. KOPEĆ, *Formy przygotowania do I Komunii św. w praktyce Kościoła w Polsce*, w: *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w liturgii i praktyce duszpasterskiej*, red. R. Pierskała, H. Sobczko, Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża 1996, s. 143-162.

¹⁷ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Pierwsza Komunia Święta*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński [i in.], Lublin: TN KUL 2006, s. 605-608; B. NADOLSKI, *Pierwsza spowiedź i pierwszy pełny udział we Mszy św. (I Komunia)*, w: *Leksykon liturgii*, oprac. B. Nadolski, Poznań: Pallottinum 2006, s. 1179-1180.

i doskonałej znajomości prawd wiary. Aktualnie dzieci dopuszcza się do Pierwszej Komunii św. w wieku rozeznania po odpowiednim przygotowaniu (por. KPK kan. 914)¹⁸.

Przed Drugim Soborem Watykańskim formą przygotowania do Pierwszej Komunii św. było pamięciowe opanowanie głównych prawd wiary, zachowywanie przykazań i kształtowanie postaw chrześcijańskich¹⁹. Taka forma przygotowania, bardziej administracyjna niż duszpasterska, nie pozwalała w pełni odkryć bogactwa życia nadprzyrodzonego, które zakorzenione na chrzcie, w Eucharystii zyskiwało pogłębienie i umocnienie (por. KKK 1266). Chociaż Sobór ten nie poświęcił osobnego dokumentu katechizacji i przygotowaniu do Pierwszej Komunii św., to jednak w innych dokumentach można znaleźć wskazówki i ogólne kierunki katechezy inicjacyjnej. Zamyśleniem odnowy było bowiem nieustanne pogłębianie chrześcijańskiego życia wiernych i lepsze dostosowanie do potrzeb współczesnego świata tych instytucji, które mogą podlegać zmianom (por. KL 1). W tym kontekście należy także interpretować ogólne zasady związane z odnową liturgii. Ich celem jest przygotowanie wierzących do pełnego udziału we Mszy św. i taka ich formacja, aby w niej „nie uczestniczyli jak obcy lub milczący widzowie, lecz aby przez obrzędy i modlitwy misterium to dobrze rozumieli, w świętej czynności brali udział świadomie, pobożnie i czynnie, byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego i składali Bogu dziękczynienie” (KL 48).

Eucharystia, jako szczyt i źródło życia ochrzczonych, odgrywa pierwszorzędną rolę w kształtowaniu autentycznej duchowości chrześcijańskiej. Dlatego Konstytucja o liturgii podkreśla, że przez święte czynności, a zwłaszcza w Ofierze eucharystycznej, dokonuje się dzieło odkupienia ludzi (por. KL 2), a liturgia jest pierwszorzędnym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego (por. KL 14). Przez sakramenty i sakramentalia Bóg udziela wiernym swojego życia i daje udział w odwiecznym planie zbawienia (por. KL 5). To zbawcze działanie realizuje się w Kościele na wiele sposobów, ale wszystkie prowadzą do liturgii i z niej wypływają (por. KL 10). Dlatego konieczne jest liturgiczne wychowanie wiernych, które będzie uwzględniało „wiek, stan, rodzaj życia i stopień kultury religijnej” (KL 19).

¹⁸ Zob. M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce: Jedność 1997, s. 143-149.

¹⁹ Zob. J. SZCZEPAŃSKI, *Praktyka Pierwszej Komunii dzieci w Kościele na Zachodzie i w Polsce. Studium historyczno-pastoralne*, Marki: Michalineum 1999, s. 17-58.

Wziąwszy te wszystkie okoliczności pod uwagę w okresie posoborowym, podejmując wyzwanie odnowy liturgii i duszpasterstwa, zaproponowano, aby nazwę „Pierwsza Komunia” zastąpić nazwą „pierwsze pełne uczestnictwo w Eucharystii”, a katechezę przygotowującą nazywać odąd „inicjacją eucharystyczną”²⁰. Ostatecznie dokumenty Magisterium Kościoła nie przyjęły tego nazewnictwa i posługują się odpowiednio pojęciami „inicjacji chrześcijańskiej” oraz „katechezy inicjacyjnej”.

Gdy analizuje się nauczanie Kościoła, staje się wyraźne widoczne, że już w pierwszych dokumentach posoborowych można zauważyć, jak wielką troskę przejawia Kościół w odniesieniu do przygotowania i celebracji Pierwszej Komunii św. Instrukcja *Eucharisticum Mysterium* stwierdza najpierw ogólnie, że konieczna jest odpowiednia katecheza, „aby tajemnica eucharystyczna wnikała powoli w umysł i życie wiernych” (EM 5)²¹. Przedmiotem takiej katechezy powinny następujące tematy: tajemnica eucharystyczna ośrodkiem życia całego Kościoła i Kościoła lokalnego (numery 6-7), jedność chrześcijan (nr 8), różne sposoby obecności Chrystusa (nr 9), jedność części Mszy św. (nr 10), kapłaństwo wspólne i hierarchiczne (nr 11), czynne uczestnictwo we Mszy św. (nr 12), owoce Eucharystii w życiu codziennym (nr 13). Instrukcja stanowi, że powyższe tematy należy wziąć pod uwagę podczas przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii św. tak, aby „okazała się ona rzeczywiście pełnym wszczępieniem w Ciało Chrystusa” (EM 14; por. DK 5).

*Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci*²² nakłada obowiązek otoczenia szczególną opieką dzieci ochrzczonych, „które mają być wprowadzone w pełni inicjacji chrześcijańskiej przez sakramenty Eucharystii i bierzmowania oraz te, które niedawno przystąpiły do Pierwszej Komunii św.” (nr 1). Obowiązek ten wypływa z faktu, że często rodzice zaniedbują podjęte na chrzcie zadania chrześcijańskiego wychowania swoich dzieci i rozwijania u nich życia wiary. Same obrzędy liturgiczne, ze względu na swoją naturę, są niewystarczające, aby w pełni przeprowadzić przygotowanie do udziału w liturgii (por. nr 2; KL 33). Dziecko na swoim etapie rozwoju nie rozumie wszystkiego, co przeżywa. Dotyczy to również dziedziny życia duchowego i sakramentalnego, w których jest wiele elementów dla nich niezrozumiałych.

²⁰ Zob. tamże s. 59-60.

²¹ Zob. H. WROŃSKA, *Katecheza parafialna różnych kategorii wiekowych*, w: *W trosce o teologię pastoralną i duszpasterstwo. Księga pamiątkowa ku czci ks. prof. dra hab. Ryszarda Kamińskiego*, red. W. Śmigiel, M. Fiałkowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 411-426.

²² KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci* (1 XI 1973), w: *To czyńcie na Moją Pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, oprac. J. Miazek, Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej 1987, s. 219-235.

Dlatego Dyrektorium podejmuje kwestię przygotowania i wprowadzenia dzieci w liturgię Mszy św. (numery 8-15). Pełne życie chrześcijańskie nie istnieje bez uczestnictwa w czynnościach liturgicznych, dlatego inicjacja religijna dzieci powinna zmierzać do czynnego i świadomego udziału w liturgii. Przygotowanie do udziału w Eucharystii jest konsekwencją współpracy z darami udzielonymi już na chrzcie, a zapowiadającymi dalsze etapy wtajemniczenia chrześcijańskiego. Celem przygotowania jest wprowadzenie w głębsze rozumienie Eucharystii. Formacja liturgiczna dziecka powinna cechować się integralnością i przebiegać we współpracy z innymi środowiskami wychowawczymi. Zadaniem katechezy eucharystycznej jest pielęgnowanie takich wartości humanistycznych, „aby dzieci stopniowo otwierały umysły na przyjęcie wartości chrześcijańskich i pojmowały sprawowanie Chrystusowej tajemnicy” (nr 9)²³. W dalszej części dokument postuluje pomoc rodzicom i wychowawcom, aby formacja liturgiczna ich dzieci miała naturalną kontynuację (np. w formie codziennej modlitwy, wspólnego udziału we Mszy św.) w środowisku domowym, co wpłynie na to, że dzieci będą „już jakoś wyczuwać eucharystyczną tajemnicę” (nr 10). Istotną rolę w tych zadaniach odgrywa także wspólnota (parafia oraz rodzice chrzestni), która przez świadectwo życia jest najlepszą szkołą chrześcijańskiego i liturgicznego wychowania dzieci.

Ważne miejsce w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego i przygotowania do pierwszego pełnego udziału w Eucharystii zajmuje także katecheza szkolna i parafialna, która dostosowana do wieku i etapu rozwojowego dziecka ma je wychowywać w kierunku bardziej świadomego i czynnego uczestnictwa we Mszy św. oraz w życiu całego Kościoła. Zadaniem katechezy *stricto* przygotowującej do Pierwszej Komunii św. powinno być nie tylko pouczenie o prawdach wiary związanych z Eucharystią, lecz także przygotowanie do sakramentu pokuty i pojednania, aby dziecko „wszczepione całkowicie w Ciało Chrystusa mogło brać razem z ludem Bożym czynny udział w Eucharystii, uczestnicząc w uczcie Pańskiej i we wspólnocie braci” (nr 12)²⁴. Cenną pomoc w liturgicznej formacji dzieci do pełnego udziału w życiu Kościoła mogą stanowić różnego rodzaju celebracje,

²³ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Niedzielną Msza św. a katecheza dzieci i młodzieży. Cz. I*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 66 (1992), s. 404-410; TENŻE, *Niedzielną Msza św. a katecheza dzieci i młodzieży. Cz. II*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 67 (1993), s. 13-22.

²⁴ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Pokuta i pojednanie w Kościele katolickim*, Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium” 2013 s. 131-141; TENŻE, *Teologia celebracji pokutnych*, w: *Ku liturgii nadziei. Księdzu dr. Bolesławowi Margańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. R. Biel, Tarnów: Biblos 2005, s. 231-239.

szczególnie słowa Bożego w Adwencie i Wielkim Poście, byleby „nie przybierały zbyt dydaktycznego charakteru” (numery 13-14)²⁵. W końcowej części *Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci* stwierdza się, że wychowanie liturgiczne i eucharystyczne powinno zmierzać do tego, aby „życie dzieci coraz bardziej zgadzało się z Ewangelią” (nr 15).

Dyrektorium podaje także wskazania odnośnie do Mszy św. z udziałem dzieci wtedy, gdy uczestniczą w niej dorośli oraz przy nielicznym ich udziale (numery 16-21). W zakresie poruszanego tematu ograniczymy się do tych wskazań, które łączą się z przygotowaniem i celebracją Pierwszej Komunii św. Udział we Mszach św. całych rodzin z małymi dziećmi sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach, dlatego nawet małe dzieci można przyprowadzić na zakończenie Eucharystii, aby otrzymały specjalne błogosławieństwo²⁶. Kapłan zazwyczaj zwraca się wyłącznie do osób dorosłych, niemniej obecność dzieci na liturgii powinno się w jakiś sposób uwzględniać (np. przez pouczenia), aby nie czuły się lekceważone. Z tego względu warto, aby Msze św. z udziałem samych dzieci sprawować najlepiej w ciągu tygodnia (por. nr 20). Wtedy w celu lepszego i przystępniejszego przyswojenia treści Eucharystii można zastosować w liturgii pewne adaptacje, które zostały szczegółowo przedstawione w dalszej części *Dyrektorium* (por. numery 22-55)²⁷.

Biskupi polscy wydali zalecenia duszpasterskie nawiązujące do powyższego *Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci*²⁸. Cenne są te wskazówki pastoralne związane z dopełnieniem inicjacji chrześcijańskiej, które dotyczą duszpasterstwa w Polsce. Biskupi, akcentując rolę katechezy w przygotowaniu do Pierwszej Komunii św., wskazują, że katecheci powinni udoskonalać katechezy dotyczące Mszy św., „traktując je jako niezwykle ważne etapy inicjacji chrześcijańskiej i zabiegać o coraz lepsze związanie katechizacji z liturgią” (nr 1). Szczególną zaś troską duszpasterze i katecheci powinni otoczyć dzieci przygotowujące się po raz pierwszy do sakramentu

²⁵ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Znaczenie celebracji liturgicznych w katechezie dzieci i młodzieży*, w: *Celebracje w katechezie*, red. S. Kulpaczyński, Kraków: Poligrafia Salezjańska 1999 s. 29-54.

²⁶ Zob. K. KONECKI, *Błogosławieństwa w praktyce duszpasterskiej*, AK 152 (2008), t. 598, s. 457-466.

²⁷ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Msze święte z udziałem dzieci*, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2013; TENŻE, *Msza święta z udziałem dzieci*, w: *Eucharystia dar Chrystusa dla Kościoła posłanego do świata*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin: Poligrafia Salezjańska 2006, s. 145-161.

²⁸ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Zalecenia duszpasterskie Episkopatu Polski w związku z „Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci”* (1977), w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne episkopatu Polski 1966-1998*, red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin: Polihymnia 1999, s. 37-42.

pokuty i pojednania oraz do Komunii św. Celem tych starań powinno być wprowadzenie nie tylko dzieci w świadomy, czynny i pełen udział we Mszy św., ale również kształtowanie u rodziców (powinna być dla nich również specjalna katecheza przygotowawcza) postaw eucharystycznych (nr 4). Odnosnie do samej celebracji Pierwszej Komunii św. zaleca się, aby w tym dniu wszyscy członkowie rodziny także przystąpili do Komunii św. (nr 7).

Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) w trzech numerach nawiązuje do ostatniego sakramentu inicjacji chrześcijańskiej. Stanowi najpierw, że „każdy ochrzczony, jeśli tylko prawo tego nie zabrania, może i powinien być dopuszczony do Komunii świętej” (KPK kan. 912), ponieważ ma prawo do otrzymania środków zbawienia, szczególnie słowa Bożego i sakramentów (por. KPK kan. 213), szafarz zaś ma obowiązek udzielenia mu sakramentu (por. KPK kan. 843). Nie jest to jednak prawo nieograniczone. W sytuacji braku przygotowania (dyspozycji) przyjmującego (por. KPK kan. 913; 914), braku pełnej jedności z Kościołem katolickim (por. KPK kan. 96; 804) czy popadnięcia w kary kościelne (por. KPK kan. 915) prawo zabrania przyjmowania Eucharystii²⁹. Jeśli chodzi o dopuszczenie do Pierwszej Komunii św., można zezwolić tym dzieciom, które mają wystarczające rozeznanie i zostały dobrze przygotowane tak, aby „rozumiały tajemnicę Chrystusa oraz mogły z wiarą i pobożnością przyjąć Ciało Chrystusa” (KPK kan. 913). Kodeks nie określa wieku dziecka, które może przyjąć Komunię św., lecz wskazuje jedynie psychologiczne kryterium rozwoju. Od kandydata wymaga się używania rozumu odpowiedniego do jego wieku oraz pewnej znajomości prawd wiary, która później będzie pogłębiana³⁰. Za przygotowanie katechetyczne jest odpowiedzialny biskup (por. KPK kan. 775§1), natomiast do rodziców i proboszcza należy, aby najszybciej jak to jest możliwe (po spełnieniu wymienionych warunków) doprowadzić dzieci do Komunii sakramentalnej.

W dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego poświęcono niewiele miejsca Pierwszej Komunii św. Zaznacza się, że w związku z powrotem katechezy do szkoły duszpasterze nie powinni czuć się zwolnieni z prowadzenia katechezy parafialnej, która powinna pogłębiać proces wtajemniczenia chrześcijańskiego i przygotowywać do przyjęcia kolejnych sakramentów³¹.

²⁹ Zob. J. KRZYWDA, *Sakramenty*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2011 s. 97-98; Cz. KRAKOWIAK, *Prawo wiernych do Eucharystii Kościoła*, „Roczniki Teologiczne” 53 (2006), z. 8, s. 207-224.

³⁰ Zob. M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II* s. 148-149.

³¹ II Polski Synod Plenarny (1991-1999) (= II PSP), Poznań: Pallottinum 2011, s. 58, nr 61; s. 152, nr 30. Zob. S. HARTLIEB, *Wtajemniczenie chrześcijańskie w przygotowaniu dzieci do I Ko-*

Niepokojąca jest sytuacja, w której Pierwszą Komunię św. przeżywa się jedynie w kategoriach zwyczajowo-obrzędowych, stąd właściwa katecheza i spotkania duszpasterskie z rodzicami mogą być dobrą okazją do ewangelizacji³².

Przygotowanie do pełnego udziału w Eucharystii jest także przedmiotem katechezy, dlatego liczne wskazówki pastoralne zawierają dokumenty katechetyczne Kościoła powszechnego i Kościołów partykularnych. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (DOK, 15 VIII 1997)³³ stwierdza, że podobnie jak wychowanie chrześcijańskie w rodzinie, tak i katecheza pełni funkcję wtajemniczenia (por. DOK 51). Realizuje ona tę funkcję w ten sposób, że jest organiczną i systematyczną formacją wiary, „integralnym wtajemniczeniem chrześcijańskim”, które włącza we wspólnotę żyjącą wiarą i ją celebrującą (por. DOK 65-68). To jest właśnie głównym założeniem katechezy związanej z przyjęciem wszystkich sakramentów inicjacji chrześcijańskiej (por. DOK 178).

Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce (DKKP, 20 VI 2001)³⁴ odnośnie do katechezy prowadzonej w parafii wspomina jedynie o zadaniach rodziców i roli katechezy do nich skierowanej w związku z przygotowaniem ich dzieci do Pierwszej Komunii św., jej rocznicy i do sakramentu pokuty i pojednania (por. DKKP 103; 128). Nie zawiera jednak bezpośrednich wskazań dotyczących inicjacji sakramentalnej.

Problematykę związaną z przygotowaniem do Pierwszej Komunii św. nieco szerzej porusza się w *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* (PPK, 8 III 2010)³⁵. Wspomina się najpierw, że w niektórych regionach Polski w ramach katechezy przedszkolnej przygotowuje się dzieci do wczesnej Komunii św. (por. PPK 25)³⁶. Na kolejnym poziomie (klasy I-III) katecheza ma już wyraźnie wymiar inicjacji w sakramenty pokuty i pojednania oraz Eucharystii i jako taka ma być pomocą w pełnym

munii św., w: *Ewangelizacja i Eucharystia. Kościół jako misterium. Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej. Program duszpasterski na rok 1992/93*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1992, s. 242-247.

³² II PSP, s. 201-202, nr 66; s. 208, nr 104; s. 241, nr 35.

³³ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań: Pallottinum 1998.

³⁴ Zob. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2002.

³⁵ Zob. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2010.

³⁶ Zob. *Wczesna Komunia święta. Wprowadzenie dzieci przedszkolnych w sakrament pokuty i pojednania i Eucharystii*, red. J. Próchniewicz, Poznań–Warszawa: Apostolicum i Wydawnictwo Piotra i Pawła 2005.

i aktywnym uczestnictwie we Mszy św.³⁷ Ten proces wymaga współpracy środowisk wychowawczych (szkoła, rodzina i parafia). Formacja nie kończy się jednak z dniem przyjęcia Najświętszego Sakramentu. Katechezy powinny cały czas prowadzić dzieci do czynnego udziału w liturgii i systematycznego korzystania z sakramentów, a dla rodziców przewiduje się spotkania, które powinny mieć charakter mistagogiczny, wprowadzający w głębię pełnego udziału we Mszy św.³⁸ Praktyką godną szacunku są obchody rocznicy Pierwszej Komunii św.³⁹

Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach” (9 VI 2010)⁴⁰ jest zgodny z *Podstawą programową* i zakłada Pierwszą Komunię św. w III klasie szkoły podstawowej i obejmuje spotkania zarówno w szkole, jak i w parafii. Tematy poszczególnych katechez mają na celu kształtowanie postawy sprzyjającej radosnemu oczekiwaniu i dobremu przygotowaniu do pierwszego spotkania z Jezusem w sakramencie pokuty i pojednania oraz w Komunii św.⁴¹ W III klasie program powinien wprowadzić dzieci w umotywowaną wiarą komunię z Jezusem przebaczającym grzechy oraz obecnym i działającym w Najświętszym Sakramencie. Źródłem tych treści jest słowo Boże zawarte w obrzędach sakramentu pokuty i pojednania oraz w dokumentach związanych z kultem Eucharystii poza Mszą św.⁴² Uczeń już na tym etapie przygotowania rozwija w sobie świadomość, że pełne uczestnictwo w Eucharystii wiąże się z przystąpieniem do Komunii św. oraz że przed tym aktem i po nim należy się pomodlić⁴³.

³⁷ Tamże s. 28-32.

³⁸ Zob. H. IWANIUK, *Katecheza rodziców dzieci pierwszokomunijnych*, „Perspectiva” 4 (2005), nr 1, s. 84-106.

³⁹ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Formacja katechizowanych do świadomego i czynnego udziału we Mszy św.*, „Roczniki Teologiczne” 46 (1999), z. 6, s. 303-314.

⁴⁰ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2010. W Komunikacie Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski dotyczącym Pierwszej Komunii św. oraz Programu Nauczania Religii z 14 marca 2012 r. podtrzymano wcześniej praktykowany termin Pierwszej Komunii św., do której dzieci przystępują w wieku 9 lat, a także zasadę, że dzieci uczęszczające do tego samego oddziału klasowego przyjmują Pierwszą Komunię św. w tym samym roku niezależnie od wieku. <http://www.katecheza.episkopat.pl/index.php/menu/oswiadczenia-i-komunikaty-komisji/9-komunikat-dotyczacy-pierwszej-komunii-sw-oraz-programu-nauczania-religii-8-oswiadczenie-komisji-wychowania-katolickiego-04-06-2012-r> [dostęp: 15.03.2016].

⁴¹ Tamże, s. 40.

⁴² Tamże, s. 52.

⁴³ Tamże s. 58. Zob. H. SŁOTWIŃSKA, *Kształtowanie postaw religijnych na katechezie*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2004.

Poszczególne Kościoły partykularne, opierając się na wytycznych Kościoła, przygotowują własne programy, których celem jest przygotowanie rodziców i dzieci do Pierwszej Komunii św.⁴⁴. Interesujący model takiego przygotowania zaproponował J. Kopeć⁴⁵. Stwierdza on, że tradycyjny model przygotowania i sama uroczystość stwarzają szereg problemów, które ostatecznie kwestionują taką formę praktyki⁴⁶. Właściwą jego formą powinno być wychowanie eucharystyczne, które prowadzi będzie do osobistego spotkania z Chrystusem. Autor proponuje wobec tego dwa modele przygotowania i dnia Pierwszej Komunii św.: katechetyczno-kerygmaticzny i katechumenalno-ewangelizacyjny. Pierwszy zakłada przygotowanie dalsze w środowisku rodzinnym oraz bliższe we wspólnocie parafialnej. Szczególną rolę w formacji odgrywa tu sama Msza św. z udziałem dzieci, tym bardziej że odnowiona liturgia stworzyła szereg możliwości jej adaptacji, oraz katecheza przedkomunijna. Drugi model obejmuje całokształt formacji religijnej dzieci, która zmierza do odkrycia osobowej relacji z Chrystusem i Kościołem. Autor sugeruje przygotowanie takich zasad mistagogii pochrzcielnej, które razem z katechezą szkolną doprowadzą do spotkania z Chrystusem.

Pierwsza Komunia św. jest zawsze związana z celebracją Mszy św.⁴⁷ Termin jej udzielania ustalają duszpasterze, jednak zwykle przypada on na niedzielę Wielkanocy (od II do VI)⁴⁸. Oktawa Wielkanocy oraz Msze św. niedziel tego okresu „mają szczególne znaczenie dla nowo ochrzczonych⁴⁹. Stosownym terminem jest także uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej lub któraś z niedziel w ciągu roku, ponieważ każda niedziela jest dniem Eucharystii i Kościoła. Instrukcja *Redemptionis sacramentum* stanowi wyraźnie, że „poza wyjątkowymi przypadkami nie jest właściwe organizowanie Pierwszej Komunii św. w Wielki Czwartek podczas Mszy Wieczerzy

⁴⁴ Zob. B. MIGUT, *Pierwsza Komunia święta w świetle instrukcji wybranych polskich synodów diecezjalnych po Soborze Watykańskim II*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 65 (1995), s. 150-151.

⁴⁵ J. KOPEĆ, *Formy przygotowania do I Komunii św. w praktyce Kościoła w Polsce*, s. 148-161.

⁴⁶ Zob. J. GRYGOTOWICZ, *Uroczystość Pierwszej Komunii św. w Polsce jako problem pastoralny*, w: *Eucharystia w duszpasterstwie*, red. A. Szafranski, Lublin: TN KUL 1997, s. 257-312.

⁴⁷ Zob. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW. Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* (= RS), nr 87; Cz. KRAKOWIAK, *Niedzielną Eucharystią i celebracją sakramentów świętych*, w: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, red. I.S. Ledwoń [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 744-745; A. DURAK, *Wtajemniczani w misterium Ciała i Krwi Chrystusa*, „Studia Theologica Varsaviensia” 38 (2000), z. 2, s. 175-187.

⁴⁸ Zob. J. KOPEĆ, *Formy przygotowania do I Komunii św. w praktyce Kościoła w Polsce*, s. 143-162.

⁴⁹ Por. OChWD 37-40; 235-239.

Pańskiej” (RS 87)⁵⁰. Uroczystość powinna być zawsze poprzedzona sakramentalną spowiedzią i rozgrzeszeniem. Zarówno *Kodeks Prawa Kanonicznego*, jak i II Polski Synod Plenarny nie zawierają żadnych wskazówek co do terminu udzielania Pierwszej Komunii św. Powinna to być jednak niedziela z tego względu, że dzieci będą odtąd w każdą niedzielę i obowiązujące święta uczestniczyć we Mszy św. w parafii.

Eucharystię jako dopełnienie wtajemniczenia chrześcijańskiego, bez rozdzielania czasowego celebracji sakramentów inicjacji, przedstawia *Ordo initiationis christianae adultorum*⁵¹. Rytuał ujmuje chrzest, bierzmowanie i Eucharystię jako udział w jednym misterium zbawienia, dlatego uzasadnione jest stwierdzenie, że są one niejako jednym wielkim sakramentem złożonym z trzech części ściśle ze sobą powiązanych i udoskonalających udział wiernego w misterium Chrystusa i Kościoła⁵². Z tego względu Rytuał nie ukazuje pojedynczo szczegółowych skutków poszczególnych sakramentów inicjacji, ale patrzy na nią w sposób integralny. Wiernych, którym zostały odpuszczone grzechy i którzy stali się członkami Kościoła, Duch Święty wprowadza w obiecaną pełnię czasów i otrzymują przedsmak dóbr królestwa Bożego⁵³. Pierwszy pełny udział dorosłych neofitów we Mszy św. zwykle ma miejsce w Wigilię Paschalną bezpośrednio po chrzcie i bierzmowaniu⁵⁴. Rytuał zaleca, aby przyjęli Komunię św. pod obiema postaciami razem z chrzestnymi, rodzicami i tymi, którzy ich przygotowywali. Przed Komunią św. szafarz, w specjalnym wprowadzeniu, ma im przypomnieć „wielkość tego misterium, które jest szczytem wtajemniczenia i ośrodkiem całego życia chrześcijańskiego”⁵⁵. Po przyjęciu sakramentów inicjacji neofici wchodzi w okres mistagogii, którego celem jest wejście w bardziej zażyłe związki z wspólnotą poprzez rozważanie Ewangelii, uczynki miłosierdzia i uczestnictwo w Eucharystii. Rytuał mówi o specjalnych „Mszach niedziel

⁵⁰ Nie ma zatem racji S. Hartlieb, który w parafii Konarzewo udzielał Pierwszej Komunii św. podczas Mszy Wieczery Pańskiej. Zob. S. HARTLIEB, *Pierwsza Komunia święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa, Podręcznik i dodatek: Msza Wieczery Pańskiej i katechezy o Eucharystii*, Kraków: Wydawnictwo WAM 1996; KOPEĆ, *Formy przygotowania do I Komunii św. w praktyce Kościoła w Polsce*, s. 158-160.

⁵¹ OChWD 232-234.

⁵² Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, s. 277-279; F.M.A. SOLANO, *Eucharystia – pełnia inicjacji chrześcijańskiej*, w: *Życie w Chrystusie według Ducha. Teologia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. K. Porosło, Tyńiec: Wydawnictwo Benedyktynów 2014, s. 153-168.

⁵³ OChWD 27.

⁵⁴ OChWD 49.

⁵⁵ OChWD 234.

paschalnych” albo „Mszach dla neofitów”, podczas których rozważa się teksty liturgii słowa szczególnie odnoszące się do nowych członków Kościoła⁵⁶.

PODSUMOWANIE

Eucharystia dopełnia wtajemniczenie chrześcijańskie i jest pokarmem, który nie jest nagrodą dla silnych, ale mocą dla słabych. Jest ona także ostatnim sakramentem, wiatykiem, czyli zaczątkiem mocy i zmartwychwstania (zob. KKK 1524). Pełny i czynny udział w Eucharystii jest nieodzownym etapem wzrostu łaski chrzcielnej, która umacnia miłość i chroni przed grzechem.

BIBLIOGRAFIA

- DOLA T.: Eucharystia objawia i buduje Kościół – niedzielne sprawowanie Eucharystii, w: II Kongres Eucharystyczny. Pomoce teologiczno-duszpasterskie dla parafii, red. S. Napierała, Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha 1987, s. 125-141.
- DOLA T.: Eucharystia źródłem wspólnoty, „Roczniki Teologiczne Śląska Opolskiego” 20 (2000), s. 201-211.
- II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań: Pallottinum 2011.
- DURAK A.: Wtajemniczani w misterium Ciała i Krwi Chrystusa, „Studia Theologica Varsaviensia” 38 (2000), z. 2, s. 175-187.
- FIGURA M.: Eucharystia jako sakramentalne wcielenie w Jezusa, „Communio” 24 (2002), nr 5, s. 76-94.
- GRYGOTOWICZ J.: Uroczystość Pierwszej Komunii św. w Polsce jako problem pastoralny, w: Eucharystia w duszpasterstwie, red. A. Szafranski, Lublin: TN KUL 1997, s. 257-312.
- HARTLIEB S.: Wtajemniczenie chrześcijańskie w przygotowaniu dzieci do I Komunii św., w: Ewangelizacja i Eucharystia. Kościół jako misterium. Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej. Program duszpasterski na rok 1992/93, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1992, s. 242-247.
- HARTLIEB S.: Pierwsza Komunia święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa. Podręcznik i dodatek: Msza Wieczerzy Pańskiej i katechezy o Eucharystii, Kraków: Wydawnictwo WAM 1996.
- IWANIUK H.: Katecheza rodziców dzieci pierwszokomunijnych, „Perspectiva” 4 (2005), nr 1, s. 84-106.
- JANICKI J.: Pascha – centrum roku liturgicznego starego i nowego ludu Bożego, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 51 (1998), s. 101-115.
- KAMIŃSKI R.: Parafia, w: Leksykon teologii pastoralnej, red. R. Kamiński [i in.], Lublin: TN KUL 2006, s. 589.
- KUJAS Z.: Eucharystia źródłem i objawieniem komunii, w: Eucharystia na ołtarzu świata, red. S. Koperek [i in.], (Studia 14), Kraków: PAT. Wydział Teologiczny 2006, s. 253-260.

⁵⁶ OChWD 40.

- KONECKI K.: Błogosławieństwa w praktyce duszpasterskiej, „Ateneum Kapłańskie” 152 (2008), t. 598, s. 457-466.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, Kraków: Wydawnictwo WAM 2002.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach, Kraków: Wydawnictwo WAM 2010.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: Zalecenia duszpasterskie Episkopatu Polski w związku z „Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci” (1977), w: Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998, red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin: Polihymnia 1999, s. 37-42.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI: Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, Kraków: Wydawnictwo WAM 2010.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIENSTWA: Dyrektorium ogólne o katechizacji, Poznań: Pallottinum 1998.
- KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW: Instrukcja *Redemptionis Sacramentum*, Poznań: Pallottinum 2004.
- KONGREGACJA KULTU BOŻEGO: Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci (1 XI 1973), w: To czyżcie na Moją Pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła, oprac. J. Miazek, Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej 1987, s. 219-235.
- KOPEĆ J.: Formy przygotowania do I Komunii św. w praktyce Kościoła w Polsce, w: Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w liturgii i praktyce duszpasterskiej, red. R. Pierskała, H. Sobeczko, Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża 1996, s. 143-162.
- KOPEREK S.: Kościelnotwórczy charakter Eucharystii: rzymskokatolicki punkt widzenia w ujęciu encykliki Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia”, w: Formacja liturgiczna, red. W. Świerzawski, A. Sielepin, Zawichost–Kraków–Sandomierz: Ośrodek Formacji Liturgicznej–Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2013, s. 265-289.
- KRAKOWIAK Cz.: Formacja katechizowanych do świadomego i czynnego udziału we Mszy św., „Roczniki Teologiczne” 46 (1999), z. 6, s. 303-314.
- KRAKOWIAK Cz.: Msza święta z udziałem dzieci, w: Eucharystia dar Chrystusa dla Kościoła posłanego do świata, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin: Poligrafia Salezjańska 2006, s. 145-161.
- KRAKOWIAK Cz.: Msze święte z udziałem dzieci, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2013.
- KRAKOWIAK Cz.: Niedzielna Eucharystia i celebrowanie sakramentów świętych, w: *Scio cui credidi*. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin, red. I.S. Ledwoń [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 744-745.
- KRAKOWIAK Cz.: Niedzielna Msza św. a katecheza dzieci i młodzieży. Cz. I, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 66 (1992), s. 404-410.
- KRAKOWIAK Cz.: Niedzielna Msza św. a katecheza dzieci i młodzieży. Cz. II, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 67 (1993), s. 13-22.
- KRAKOWIAK Cz.: Pierwsza Komunia Święta, w: Leksykon teologii pastoralnej, red. R. Kamiński [i in.], Lublin: TN KUL 2006, s. 605-608.
- KRAKOWIAK Cz.: Pokuta i pojednanie w Kościele katolickim, Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium” 2013 s. 131-141.
- KRAKOWIAK Cz.: Prawo wiernych do Eucharystii Kościoła, „Roczniki Teologiczne” 53 (2006), z. 8, s. 207-224.
- KRAKOWIAK Cz.: Teologia celebrowania pokutnych, w: Ku liturgii nadziei. Księdzu dr. Bolesławowi Margańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin, red. R. Biel, Tarnów: Biblos 2005, s. 231-239.
- KRAKOWIAK Cz.: Znaczenie celebrowania liturgicznych w katechezie dzieci i młodzieży, w: Celebrowanie w katechezie, red. S. Kulpaczyński, Kraków: Poligrafia Salezjańska 1999 s. 29-54.

- KRASIŃSKI J.: Eucharystia w życiu Kościoła. O encyklice Jana Pawła II „*Ecclesia de Eucharistia*”, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 42 (2004), nr 1, s. 105-126.
- KRZYWDA J.: Sakramenty, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2011 s. 97-98.
- MIGUT B.: Pierwsza Komunia święta w świetle instrukcji wybranych polskich synodów diecezjalnych po Soborze Watykańskim II, „*Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej*” 65 (1995), s. 150-151.
- Mszał Rzymski dla diecezji Polskich, Poznań: Pallottinum 1986.
- NADOLSKI B.: Pierwsza spowiedź i pierwszy pełny udział we Mszy św. (I Komunia), w: *Leksykon liturgii*, oprac. B. Nadolski, Poznań: Pallottinum 2006, s. 1179-1180.
- Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2005.
- Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2007.
- Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2007.
- PASTUSZKO M.: Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II, Kielce: Jedność 1997.
- QUALIZZA M.: Inicjacja chrześcijańska, przeł. M. Stebart, (*Mysł Teologiczna*), Kraków: Wydawnictwo WAM 2002.
- SIWECKI L.: Misterium Eucharystii w nauczaniu Vaticanum II, „*Studia Sandomierskie*” 18 (2011), s. 179-194.
- SŁOTWIŃSKA H.: Kształtowanie postaw religijnych na katechezie, Lublin: Wydawnictwo KUL 2004.
- SOBECZKO H.: Eucharystia sakramentem permanentnej inicjacji chrześcijańskiej, w: *Misterium Eucharystii. Teologia – liturgia – ekumenizm. Encyklika Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharistia**, red. W. Nowak, Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2004, s. 64-70.
- SOLANO F.M.A.: Eucharystia – pełnia inicjacji chrześcijańskiej, w: *Życie w Chrystusie według Ducha. Teologia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. K. Porosło, Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów 2014, s. 153-168.
- SZCZEPAŃSKI J.: Praktyka Pierwszej Komunii dzieci w Kościele na Zachodzie i w Polsce. Studium historyczno-pastoralne, Marki: Michalineum 1999.
- URBANEK B.: Zgromadzenie w Starym Testamencie, w: *Natura i cechy zgromadzenia liturgicznego*, red. A. Żądło, (*Kościół w Trzecim Tysiącleciu* 8), Katowice: Księgarnia św. Jacka 2010, s. 9-31.
- Wczesna Komunia święta. Wprowadzenie dzieci przedszkolnych w sakrament pokuty i pojednania i Eucharystii, red. J. Próchniewicz, Poznań–Warszawa: Apostolicum i Wydawnictwo Piotra i Pawła 2005.
- WRÓŃSKA H.: Katecheza parafialna różnych kategorii wiekowych, w: *W trosce o teologię pastoralną i duszpasterstwo. Księga pamiątkowa ku czci ks. prof. dra hab. Ryszarda Kamińskiego*, red. W. Śmigiel, M. Fiałkowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 411-426.

EUCHARYSTIA W PROCESIE
WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Streszczenie

Katechizm Kościoła katolickiego przedstawia sakramenty inicjacji jako fundamenty całego życia chrześcijańskiego, przez które wierni coraz głębiej i doskonalej uczestniczą w życiu Bożym i postępują w miłości (zob. KKK 1212). Eucharystia dopełnia to wtajemniczenie i jest jego ostatnim etapem, ponieważ w niej swój szczyt osiąga dzieło dokonane przez Jezusa Chrystusa. Wierni odrodzeni przez chrzest i umocnieni darem Ducha Świętego, który upodobił ich do Chrystusa, jednoczą się z Nim w Jego jedynej Ofierze. W ten sposób urzeczywistnia się komunია życia z Bogiem i jedność ludu Bożego, przez co objawia się i buduje Kościół. Ponadto Eucharystia celebrowana we wspólnocie stale pogłębia komunię z Chrystusem, odnawia życie łaski otrzymane na chrzcie i sprawia jego wzrost w postawie chrześcijańskiej miłości. Dlatego w artykule najpierw zostaje ukazany Sakrament Ołtarza jako źródło i szczyt życia Kościoła i jego członków, a następnie omówione jest w świetle dokumentów Kościoła powszechnego i polskiego przygotowanie do Pierwszej Komunii św., które odgrywa istotną rolę we wprowadzeniu do ostatniego z sakramentów wtajemniczenia i kształtowaniu duchowości eucharystycznej.

Słowa kluczowe: inicjacja chrześcijańska; sakramenty inicjacji chrześcijańskiej; Eucharystia; Pierwsza Komunia św.